

การจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยมีส่วนร่วมในการพัฒนากายภาพ พื้นที่สร้างสรรค์ ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดเพชรบุรี

ธงชัย ทองมา¹ ประสพชัย พสุนนท์² และธีระวัฒน์ จันทิก^{2*}

¹คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Corresponding author: chantuk_t@su.ac.th

บทคัดย่อ

การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการขับเคลื่อนจังหวัดเพชรบุรีสู่เมืองสร้างสรรค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยมีส่วนร่วมในย่านเมืองเก่าและออกแบบภาพอนาคตการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดฐานวิถีชีวิตใหม่และออกแบบย่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ งานวิจัยนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาต้นแบบเพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นเชื่อมโยงเศรษฐกิจฐานราก ทั้งยังสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดสู่การเป็น UNESCO Creative City ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่เชิงกายภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการประเมินการจัดการเชิงพื้นที่สู่การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การออกแบบพื้นที่และกายภาพ 3) ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 4) การบริหารจัดการและการบูรณาการ โดยได้คะแนนรวม 4.40 สะท้อนถึงความสำเร็จที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชน การออกแบบพื้นที่ส่งเสริมผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจ สังคมภายใต้การบริหารจัดการแบบบูรณาการ นอกจากนี้ ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรม พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน การปรับปรุงพื้นที่วัด การสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่น การใช้มาสคอต “น้องโตนด” เป็นสื่อกลางและการพัฒนาของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมนี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและยกระดับจังหวัดสู่เมืองสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : 1. การจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชน 2. การมีส่วนร่วม 3. การพัฒนากายภาพพื้นที่สร้างสรรค์
4. ชุมชนย่านเมืองเก่า 5. เกณฑ์การประเมินการจัดการเชิงพื้นที่

Community facility management by participating in the physical development of creative spaces in the old town community, Phetchaburi province

Thongchai Thongmar¹, Prasopchai Pasunon², and Thirawat Chantuk^{2*}

¹*Faculty of Engineering and Industrial Technology, Suan Sunandha Rajabhat University,
Bangkok 10300, Thailand*

²*Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi 76120, Thailand*

**Corresponding author: chantuk_t@su.ac.th*

Abstract

Elevating creative tourism serves as an initiative to drive Phetchaburi province toward becoming a Creative City. This research aims to develop participatory guidelines for community facility management in the old town area, to design future scenarios for creative tourism based on the New Normal concept, and to design a creative tourism district. Utilizing a mixed-methods design, the study conducts Participatory Action Research (PAR) integrating qualitative and quantitative methodologies. This research contributes to establishing a development model for creative spaces that reflect local identity, thereby linking creative tourism with grassroots economic growth and supporting Phetchaburi's advancement toward becoming a UNESCO Creative City. The findings reveal that public participation effectively drives physical space development to meet community needs. The evaluation of spatial management for creative space design across four dimensions—1) community participation, 2) spatial and physical design, 3) economic and social outcomes, and 4) management and integration—yielded an overall average score of 4.40. This reflects the project's success stemming from community collaboration and integrated management. Furthermore, the community could successfully implement tangible creative tourism initiatives including establishing a community-based creative tourism service center, revitalizing local temple landscape, creating artworks that communicate local identity, utilizing the “Nong Tanod” mascot as a communication medium, and developing local souvenirs to stimulate the community economy. Ultimately, community facility management through participatory processes serves as a crucial mechanism for building sustainable community development models and elevating the province into a true creative city that bridges tourism with cultural heritage.

Keywords: 1. Community facility management 2. Participation 3. Creative physical space development
4. Historic urban communities 5. Spatial management evaluation criteria

บทนำ

ประเทศไทยพัฒนาต่อเนื่องกว่า 60 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 12 ฉบับ เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการแข่งขันของคนไทยในระดับสากล (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มุ่งพัฒนาประเทศทุกมิติท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจโลก ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง สังคมสูงวัย และโรคระบาดที่กระทบต่อการพัฒนา (National Strategy B.E. 2561-2580, 2018) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าวในระดับพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยหลักการสร้างถิ่นที่ (placemaking) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบพื้นที่ โดยบูรณาการอัตลักษณ์ท้องถิ่นและรูปแบบศิลปะที่สอดคล้องกับบริบทเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมของคนในชุมชน (Sawangchaeng & Chaowarat, 2019) เป็นพื้นที่ของชุมชนที่ไม่จำกัดเพียงการค้าขาย แต่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชน (Kim et al., 2014) ทั้งนี้ Yiu and Yau (2006) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบความสำเร็จของศูนย์การค้า ได้แก่ ทำเล การออกแบบ กลยุทธ์การเช่า การตลาดและการบริหารจัดการ โดยต้องคำนึงถึงทั้งมิติการออกแบบกายภาพ และการบริหารพื้นที่ให้เหมาะสมกับบรรยากาศ การใช้งาน และสาธารณูปโภค นอกจากนี้แนวคิดดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การเข้าถึงและเชื่อมโยงความสะดวกสบายและภาพลักษณ์ การมีประโยชน์ใช้สอย และพื้นที่กิจกรรมที่เหมาะสม และการเป็นพื้นที่ทางสังคม (Project for Public Spaces, 2007) การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเชิงพื้นที่แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ใดก็ตามที่ไม่มีอัตลักษณ์ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “สถานที่” โดยรูปแบบในการสร้างสถานที่ของชุมชนมีที่มาจากเหตุผลสี่ประการที่สำคัญ ได้แก่ ความจำเป็น ความสุนทรีย์ ความขัดแย้ง และการพัฒนาชุมชน (Normoyle & Christian, 2016) ในทิศทางเดียวกันแนวคิดเทศะรังสรรค์ (placemaking) การพัฒนาพื้นที่ว่างให้เชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรกายภาพด้วยการออกแบบอย่างเรียบง่ายแต่มีความหมายส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความรู้สึกและประสบการณ์ร่วมกันของคนในชุมชน (Cloke & Jones, 2001) หลักในการออกแบบพื้นที่ให้เป็นถิ่นที่จะต้องคำนึงถึงการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีอัตลักษณ์ ส่งเสริมความทรงจำเปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วม (Llewelyn-

Davies, 2000) โดยการสร้างพื้นที่ชุมชนจะเป็นการให้ความสำคัญสำคัญกับมิติทางด้านกายภาพวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางสังคม (Kelkar & Spinelli, 2016; Project for Public Spaces, 2007) เมื่อนำการบริหารทรัพยากรกายภาพมุ่งเน้นการจัดการคน กิจกรรม และสถานที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การใช้พื้นที่และทรัพยากรกายภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดคุณค่าสูงสุด การบริหารอาคารสถานที่ และพื้นที่ให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องบูรณาการความสัมพันธ์ของ 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ สถานที่ คนและกระบวนการ (Jensen, 2021) จากแนวคิดความสัมพันธ์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนและเชื่อมโยงไปสู่ลักษณะที่ปรากฏทางกายภาพและส่งผลให้พื้นที่นั้น ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชุมชนขึ้นมา (Rapoport, 1990)

การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในโครงการเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO ซึ่ง UNESCO (2021) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นประสบการณ์จริงและการมีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เชื่อมโยงกับชุมชน (Global Sustainable Tourism Criteria: GSTC) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังโควิด-19 ชุมชนย่านเมืองเก่า 3 ชุมชน ได้รับการสนับสนุนจาก อพท. ให้พัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐาน GSTC พัฒนาศักยภาพตามมาตรฐาน GSTC ส่งเสริมกิจกรรมเวียนและรายได้ อย่างยั่งยืน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน 3 ชุมชนเป้าหมายของจังหวัดเพชรบุรี โดยสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและสนับสนุนให้เพชรบุรีเป็นเมืองสร้างสรรค์ภายใต้เครือข่าย UNESCO เพื่อขยายผลเป็นแบบอย่างการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยมีส่วนร่วมในการพัฒนากายภาพพื้นที่สร้างสรรค์ ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อพัฒนาการออกแบบภาพอนาคตด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดฐานวิถีชีวิตใหม่และออกแบบย่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ การตรวจสอบความถูกต้องจากหลายแหล่งและมองทฤษฎีและวิธีการว่าเป็นตัวกระตุ้นแนวคิด (Denzin, 2017) อย่างเป็นระบบและครบถ้วน ดังนี้

แนวคิดการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชน

การสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการที่เน้นย้ำให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทและร่วมตัดสินใจ (Dorosh et al., 2023) โดยมีหัวใจสำคัญของการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชน แสดงถึงการปกครองแบบมีส่วนร่วมให้ชุมชนตัดสินใจเชิงรุกเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริง (Falah et al., 2024; Adewunmi et al., 2023) ควบคู่ไปกับการมุ่งเน้นการจัดการในระยะยาวเพื่อสร้างความยั่งยืน และหลักประกันว่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในปัจจุบันจะไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นอนาคต (Dorosh et al., 2023; Rosenqvist et al., 2022) การบริหารจัดการในลักษณะนี้จึงควรได้รับการบูรณาการเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาในภาพรวม ทั้งในมิติการลดความยากจน การกระตุ้นเศรษฐกิจ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (Tantoh & Simatele, 2017) นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนและเชื่อมโยงไปสู่ลักษณะที่ปรากฏทางกายภาพ จนนำมาสู่การสร้างเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนขึ้นมา (Rapoport, 1990) ส่งผลให้การวางผังเมืองและการพัฒนาทางกายภาพภายใต้แนวคิดความยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมมิติหลักทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม สามารถสำรวจและพัฒนาผ่านเกณฑ์อารยสถาปัตย์กรรมหรือการออกแบบสากล (Universal Design: UD) เพื่อสร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างเท่าเทียม (Duman & Asilsoy, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ของ นุซจรี กิจวรรณ (Kidjawan, 2018) ที่จัดเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงสร้างสรรค์โดยยึดเอาความต้องการของมนุษย์เป็นแกนกลาง ตลอดจนมุ่งขับเคลื่อนนวัตกรรมอย่างมีระบบผ่านการหลอมรวมมุมมองที่หลากหลายซึ่งรอบคอบที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ สามารถนำมาประยุกต์ร่วมกับหลักการออกแบบของ Steinfeld and Maisal (2012) ได้อย่างลงตัว ในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผ่านองค์ประกอบเชิงกายภาพและสังคมของกลุ่มเป้าหมายผ่านองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ ความพอดีกับร่างกาย ความสะดวกสบาย ความตระหนัก ความ

เข้าใจ สุขภาพ การบูรณาการทางสังคม ส่วนบุคคล และความเหมาะสมทางวัฒนธรรม

แนวคิดการพัฒนากายภาพพื้นที่สร้างสรรค์

การพัฒนากายภาพของพื้นที่สร้างสรรค์ในบริบทเมืองมีจุดหมายสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะเพื่อรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ (Evans, 2001) การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพให้มีพื้นที่ส่วนกลางและจุดตัดที่เอื้อให้คนมาเจอกัน จะช่วยสร้าง “ทุนทางสังคม” กระตุ้นแรงจูงใจและเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย (Oksanen & Stähle, 2013) ทั้งนี้ การออกแบบมีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่ที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ หลักการออกแบบเน้นความยืดหยุ่น การมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคม (Steinfeld & Maisel, 2012) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นเด่นชัดในประเทศไทยผ่านย่านสร้างสรรค์ 4 จังหวัด ได้แก่ สงขลา เชียงใหม่ กรุงเทพฯ และสกลนคร ที่ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานและทุนทางสังคมได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแกนกลางขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก (Yee et al., 2020) ในภาพรวมทิศทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ในอนาคตมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการนวัตกรรมดิจิทัล ควบคู่กับการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและการประยุกต์ใช้หลักการออกแบบที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อขับเคลื่อนโครงสร้างทางกายภาพให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพลวัตความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม (Song et al., 2026)

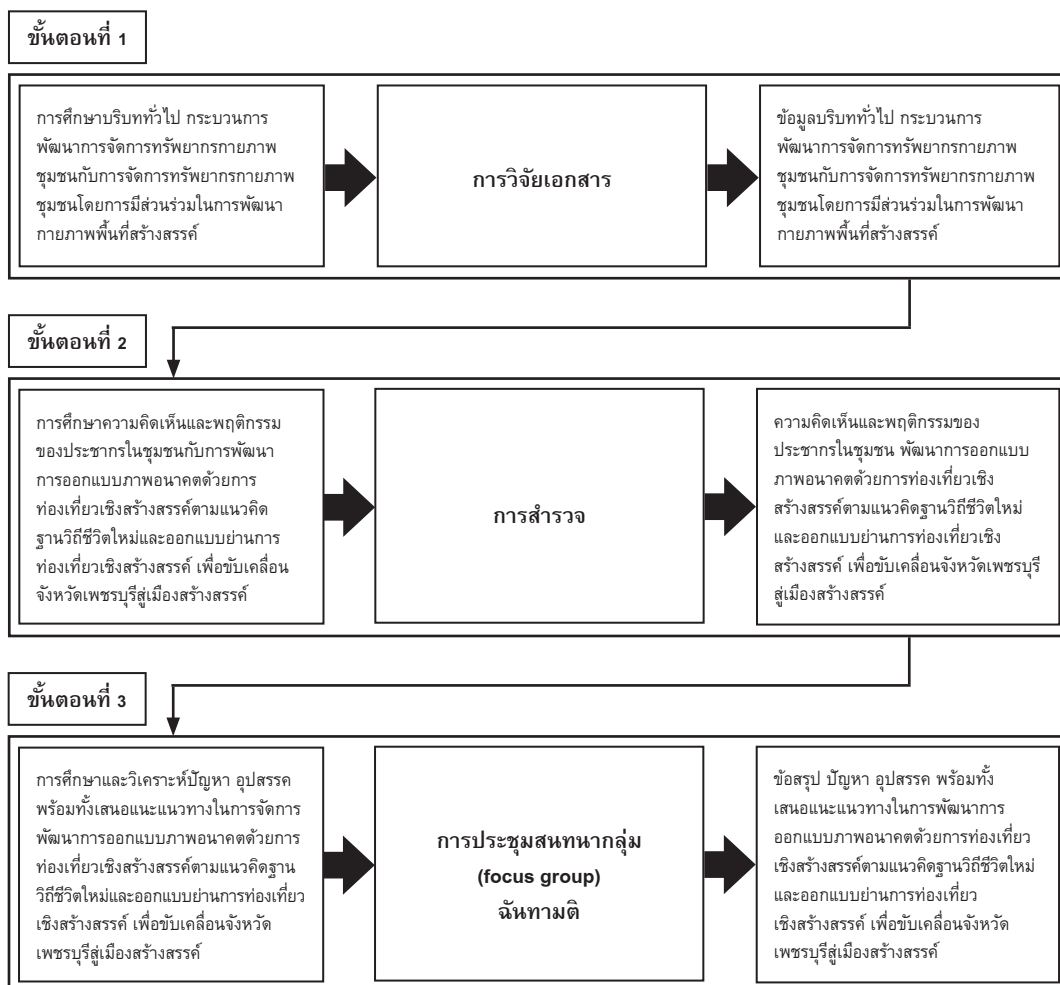
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามกรอบนิยามของ Richards มุ่งเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกื้อหนุนให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในกิจกรรมการเรียนรู้ที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของพื้นที่จุดหมายปลายทาง (Richards, 2014) กลไกดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานราก โดยอาศัยการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่บูรณาการร่วมกับทุนทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรชุมชน แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงรุกในการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม (Gulbovaite et al., 2026) ทั้งนี้ ความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ

จังหวัดเพชรบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายทั้งภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ชายทะเล มีแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และโบราณคดีประวัติศาสตร์ (Phetchaburi Provincial Office, 2018) ทั้งนี้ จังหวัดเพชรบุรีมีอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นแต่ยังใช้ศักยภาพไม่เต็มที่ จึงควรออกแบบการท่องเที่ยวให้คืนประโยชน์สู่ชุมชน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร สร้างเศรษฐกิจยั่งยืน และเป็นแหล่งอาชีพของคนในเพชรบุรี

จากการวิเคราะห์ช่องว่าง (gap analysis) ของการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนยังขาดการศึกษาที่เจาะลึกในระดับพื้นที่เฉพาะ โดยเฉพาะชุมชนเมืองเก่าที่มีความซับซ้อนด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แม้จะมีแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม พื้นที่สร้างสรรค์และการออกแบบเพื่อ

ทุกคนในเชิงทฤษฎี แต่ยังขาดการบูรณาการแนวคิดเหล่านี้อย่างเป็นระบบ รวมถึงกรอบการประเมินผลที่ครอบคลุมมิติด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการเชื่อมโยงเทคโนโลยีและพลังงานทางเลือกกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นของการวิจัยนี้ในการพัฒนารอบแนวคิดแบบบูรณาการ เพื่อการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนและการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนเพื่อสร้างฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งนี้ การเลือกพื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่าในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีความโดดเด่นมาเป็นกรณีศึกษา จะช่วยเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพที่ 1 พร้อมทั้งเป็นต้นแบบสำหรับการประยุกต์ใช้แนวคิดพื้นที่สร้างสรรค์ในบริบทเมืองรองของประเทศไทยต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินการวิจัยประกอบไปด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเชิงพื้นที่ พื้นที่ชุมชนเป้าหมายที่เป็นย่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ คลองกระแซง ซอยตลาดริมน้ำ และวัดเกาะ

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 17 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะเกิดความอิ่มตัว โดยยึดแนวคิดความอิ่มตัวของข้อมูลตามแนวคิดของ Macmillan (1971)

ขั้นตอนที่ 3 การประชุมสนทนากลุ่มจัดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดบทบาทของนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังตารางที่ 1

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินพื้นที่

ดำเนินการด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้เกณฑ์ที่ครอบคลุมและสะท้อนมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง โดยการประเมินใช้การให้คะแนนตามตัวชี้วัดด้วยมาตรวัดลิเคิร์ต 5 ระดับ เพื่อวัดระดับความคิดเห็นและความสำเร็จของการดำเนินงาน (Boone & Boone, 2012) เก็บข้อมูลกับชุมชนเป้าหมาย 3 ชุมชน จำนวน 30 คน เก็บข้อมูลการวางแผนและออกแบบโครงการพัฒนาพื้นที่ใหม่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน ดังตารางที่ 2 ทั้งนี้การคำนวณคะแนนรวม โดยหลังจากให้คะแนนตัวชี้วัดครบทุกข้อแล้ว จะทำการคำนวณคะแนนรวมสุดท้ายตามขั้นตอนและสูตรทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการคำนวณค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักที่เป็นมาตรฐานในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Srisa-ard, 2011)

ขั้นตอนที่ 5 การแปลผลคะแนน เป็นการนำคะแนนรวมสุดท้ายที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผลเพื่อสรุปภาพรวมประสิทธิภาพของโครงการ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 1 สรุปบทบาทของนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการวิจัย	บทบาทของนักวิจัย	บทบาทของชาวบ้าน/ผู้ประกอบการ
การเตรียมการประสานพื้นที่		
การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย	สำรวจและศึกษาข้อมูลของพื้นที่เป้าหมายอย่างรอบด้าน เพื่อให้ได้ชุมชนที่เหมาะสมต่อการทำวิจัย โดยนักวิจัยใช้ข้อมูลจากการสรุปการดำเนินงานวิจัย คัดเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายที่เป็นย่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ คลองกระแซง ซอยตลาดริมน้ำ และวัดเกาะ	ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่แท้จริงของชุมชนแก่นักวิจัย
สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	- เข้าพื้นที่เป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง - บอกสถานะและบทบาทของนักวิจัย - การปฏิบัติต่อภาคประชาชนและผู้ประกอบการท้องถิ่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ ยอมรับในคุณค่าขององค์ความรู้และแนวคิดเฉพาะถิ่น พร้อมทั้งสร้างปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของความเท่าเทียม โดยปราศจากช่องว่างทางสังคม - เข้ามาพักอยู่ในชุมชนเพื่อเรียนรู้และสร้างความคุ้นเคย - ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน - ร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ - ให้ความช่วยเหลือชุมชนและแสดงความมีน้ำใจกับชุมชนในโอกาสที่เหมาะสม - รักษาสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนให้ต่อเนื่อง	- ให้เป็นมิตร ความเป็นกันเองและให้ความช่วยเหลือนักวิจัย - ให้ข้อมูลและแนะนำให้นักวิจัยสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน - แนะนำให้นักวิจัยรู้จักคุ้นเคยกับคนในชุมชนอื่น ๆ - อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเรื่องความเป็นอยู่ ความปลอดภัยแก่นักวิจัย

ตารางที่ 1 สรุปบทบาทของนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (ต่อ)

ขั้นตอนการวิจัย	บทบาทของนักวิจัย	บทบาทของชาวบ้าน/ผู้ประกอบการ
การเริ่มการวิจัยด้วยการใส่ใจกระบวนการชุมชน		
ขั้นศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน	1. สืบเสาะค้นหาปัญหาของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน โดยเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่ได้สะท้อนปัญหาและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ 2. ประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่	1. ให้ความร่วมมือในการสะท้อนปัญหา 2. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชน
การพัฒนาด้วยการมุ่งแก้ปัญหาชุมชน		
ขั้นติดตามประเมินผล	1. วางแผนการประเมินผลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม 2. กำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งการประเมินก่อนการดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 3. นำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข	1. ร่วมวางแผนการประเมินผลกับนักวิจัย 2. ร่วมประเมินผลการดำเนินงานในทุกขั้นตอนกับนักวิจัย 3. ร่วมปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานกับนักวิจัย

ตารางที่ 2 เกณฑ์การให้คะแนน (scoring rubric)

คะแนน	ระดับ	คำอธิบาย
5	ดีเยี่ยม (excellent)	มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ชัดเจน มีนวัตกรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ และสามารถเป็นแบบอย่างได้
4	ดี (good)	มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดเป็นส่วนใหญ่และเห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน แต่ยังมีบางส่วนที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้
3	ปานกลาง (moderate)	มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดในระดับพื้นฐาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นยังไม่ชัดเจนหรือยังไม่ครอบคลุมทุกด้าน
2	พอใช้ (fair)	มีการริเริ่มดำเนินการตามตัวชี้วัด แต่ยังไม่สมบูรณ์ มีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข หรือยังไม่เห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม
1	ต้องปรับปรุง (poor)	ไม่มีการดำเนินการตามตัวชี้วัด หรือการดำเนินการมีปัญหาอุปสรรคอย่างมีนัยสำคัญและต้องการการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

ตารางที่ 3 เกณฑ์การแปลผลคะแนน

ช่วงคะแนน	ระดับ	การแปลผล
4.01 - 5.00	ประสิทธิภาพดีเยี่ยม	การจัดการเชิงพื้นที่มีประสิทธิภาพสูงในทุกมิติ เป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ได้
3.01 - 4.00	ประสิทธิภาพดี	การจัดการเชิงพื้นที่มีประสิทธิภาพในภาพรวม แต่ยังมีบางประเด็นที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น
2.01 - 3.00	ประสิทธิภาพปานกลาง	การจัดการเชิงพื้นที่มีประสิทธิภาพในบางส่วน แต่ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญและควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม
1.00 - 2.00	ประสิทธิภาพต้องปรับปรุง	การจัดการเชิงพื้นที่ยังมีจุดอ่อนและข้อบกพร่องหลายด้าน ต้องการการทบทวนและปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

เพื่อความชัดเจนในการคำนวณคะแนน สามารถประยุกต์การกำหนดตัวแปรและสูตรทางคณิตศาสตร์ได้ดังนี้ (Srisa-ard, 2011)

1. การกำหนดตัวแปร ดังนี้

S_{ijk} = คะแนนของตัวชี้วัด (indicator) ที่ k ในเกณฑ์การประเมิน (criterion) ที่ j ของมิติ (dimension) ที่ i โดยมีมิติการประเมิน คือ D_i

n_{ij} = จำนวนตัวชี้วัดทั้งหมดในเกณฑ์การประเมินที่ j ของมิติที่ i

$\bar{S}_{cij}$ = คะแนนเฉลี่ยของเกณฑ์การประเมินที่ j ของมิติที่ i

m_i = จำนวนเกณฑ์การประเมินทั้งหมดในมิติที่ i

$\bar{S}D_i$ = คะแนนเฉลี่ยของมิติที่ i

W_i = ค่าน้ำหนัก (weight) ของมิติที่ i (โดยที่ $\sum_{i=1}^4 W_i = 1$)

S_{final} = คะแนนรวมสุดท้าย (final weighted score)

2. สูตรการคำนวณ โดยสูตรการคำนวณคะแนนเฉลี่ยของแต่ละเกณฑ์การประเมิน $\bar{S}_{cij}$ คือ

$$\bar{S}_{cij} = \frac{\sum_{k=1}^{n_{ij}} S_{ijk}}{n_{ij}}$$

สูตรการคำนวณคะแนนเฉลี่ยของแต่ละมิติ

$$\bar{S}D_i = \frac{\sum_{j=1}^{m_i} \bar{S}_{cij}}{m_i}$$

3. สูตรการคำนวณคะแนนรวมสุดท้ายแบบถ่วงน้ำหนัก

$$S_{final} = \sum_{i=1}^4 (\bar{S}D_i \times W_i)$$

4. การกำหนดเกณฑ์การประเมิน เพื่อให้การประเมินการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนสู่การพัฒนาพื้นที่

สร้างสรรค์มีความครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการ ผลลัพธ์ และความยั่งยืน จึงกำหนดกรอบการประเมินแบบถ่วงน้ำหนักใน 4 มิติสำคัญ ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชน การออกแบบพื้นที่ การสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการบริหารจัดการและการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยกำหนดน้ำหนักการประเมินตามระดับความสำคัญของแต่ละมิติ ดังตารางที่ 4-7 โดยมีรายละเอียดแต่ละมิติดังนี้

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนดน้ำหนัก 40% โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญและเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของโครงการตามการวิจัยนี้ ซึ่งเน้นย้ำในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การริเริ่มจนถึงการดำเนินงานจริง (ตารางที่ 4)

มิติที่ 2 การออกแบบพื้นที่และกายภาพ กำหนดน้ำหนัก 30% โดยการออกแบบพื้นที่ต้องสะท้อนอัตลักษณ์และตอบสนองการใช้งานที่หลากหลายเพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีชีวิตชีวาและดึงดูดผู้คน (ตารางที่ 5)

มิติที่ 3 ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม กำหนดน้ำหนัก 20% โดยเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ คือ การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก สร้างความยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (ตารางที่ 6)

มิติที่ 4 การบริหารจัดการและการบูรณาการ กำหนดน้ำหนัก 10% โดยมุ่งประเมินความสำเร็จในระยะยาวขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 4 มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

เกณฑ์การประเมิน (criteria)	ตัวชี้วัด (indicators)
1.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ	- ชุมชนได้ร่วมคิดและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี - ชุมชนได้ร่วมวางแผนและตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ - ระดับความเป็นเจ้าของโครงการของคนในชุมชน
1.2 การมีส่วนร่วมในชั้นปฏิบัติการ	- การลงแรงในการพัฒนาพื้นที่ (เช่น การทำบล็อกตัวหนอน การทำสวนแนวตั้ง) - การระดมทุนและทรัพยากรจากภายในชุมชน - การจัดตั้งและบริหารจัดการกลไกของชุมชน (เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว)
1.3 การยอมรับและเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น	- การให้ความสำคัญกับความรู้ดั้งเดิมของชุมชน - การใช้ช่างฝีมือในชุมชนเป็นผู้ดำเนินงาน (เช่น การวาดภาพบนแท่งก้น)

ตารางที่ 5 มิติที่ 2 การออกแบบพื้นที่และกายภาพ

เกณฑ์การประเมิน (criteria)	ตัวชี้วัด (indicators)
2.1 การส่งเสริมอัตลักษณ์และวัฒนธรรม	- การออกแบบที่สะท้อนเรื่องราวและเอกลักษณ์ของชุมชนและจังหวัด (เช่น การใช้มาสคอต “น้องโตนด” ภาพวาดหนังใหญ่) - การใช้วัสดุท้องถิ่นในการพัฒนา (เช่น ไม้ตาล ชี้เท้าจากเตาตาล)
2.2 ประโยชน์ใช้สอยและความหลากหลายของกิจกรรม	- การสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่หลากหลาย (เช่น ลานกิจกรรม ตลาดชุมชน พื้นที่จัดนิทรรศการ) - การออกแบบเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (เช่น กิจกรรมสอนทำอาหาร เวิร์กช็อปเครื่องปั้นดินเผา)
2.3 สุนทรียภาพและการปรับปรุงภูมิทัศน์	- การปรับปรุงทัศนียภาพของพื้นที่ให้สวยงามและน่าสนใจ (เช่น การทำสวนแนวตั้ง การปลูกกล้วยเพชร) - การสร้างจุดแลนด์มาร์กหรือจุดถ่ายภาพเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
2.4 การเข้าถึงและความเชื่อมโยง	- การออกแบบที่คำนึงถึงทุกคน (universal design) - ความเชื่อมโยงของพื้นที่กับกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวในภาพรวม

ตารางที่ 6 มิติที่ 3 ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม

เกณฑ์การประเมิน (criteria)	ตัวชี้วัด (indicators)
3.1 การสร้างรายได้ให้ชุมชน	- การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน - รายได้จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
3.2 การสร้างกลไกเพื่อความยั่งยืน	- การจัดตั้งกองทุนบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำรายได้กลับมาพัฒนาพื้นที่ - การจัดตั้งศูนย์บริการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชน เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก
3.3 การส่งเสริมสุขภาวะและคุณภาพชีวิต	- การสร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อวิถีสัมพันธ์ทางสังคม - การสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันของคนในชุมชนต่อพื้นที่

ตารางที่ 7 มิติที่ 4 การบริหารจัดการและการบูรณาการ

เกณฑ์การประเมิน (criteria)	ตัวชี้วัด (indicators)
4.1 การบริหารจัดการทรัพยากร	- ประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างสถานที่ คน และกิจกรรม (place people process) - การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน
4.2 การบูรณาการกับภาคีเครือข่าย	- ระดับความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา
4.3 การสื่อสารและการตลาด	- การสื่อสารสร้างการรับรู้ให้แก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว - การใช้สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (เช่น โลโก้ มาสคอต)

ผลการวิจัย

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมมุ่งสำรวจและร่วมออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์และแลนด์มาร์กที่สะท้อนอัตลักษณ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนเพื่อสร้างฐานรากของชุมชนในการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ การนำเกณฑ์การประเมินการจัดการเชิงพื้นที่สู่การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ (แบบถ่วงน้ำหนัก) ให้ชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจเป็นเจ้าของ และร่วมกำหนดแนวทางฟื้นฟูพื้นที่อย่างยั่งยืนดังนี้

ศักยภาพของชุมชน สะท้อนจากความเข้มแข็งของวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ร่วมกัน และความร่วมแรงร่วมใจของคนที่มีจิตสาธารณะในการพัฒนาทรัพยากรกายภาพ ผสานกับต้นทุนธรรมชาติ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์อาหารคาวหวานที่หลากหลายอันเป็นเสน่ห์สำคัญ

ปัญหาของชุมชน พบว่า การฟื้นฟูทรัพยากรกายภาพยังไม่ทั่วถึง การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจซบเซาจากโควิด-19 ส่งผลให้สถานที่ท่องเที่ยวชะงักงัน สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนมีสภาพทรุดโทรมขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลายยังขาดการออกแบบด้าน

ภูมิสถาปัตยกรรมและการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ รวมถึงการจัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ชุมชนยังไม่มีสถานที่ตั้งศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนที่เหมาะสมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ภายหลังสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย รวมถึงยังขาดการจัดพื้นที่ตลาดชุมชนสำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว

ความต้องการของชุมชน แนวทางการพัฒนาในอนาคต ประกอบด้วย การกำหนดภาพอนาคตด้านการฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์ให้บริการท่องเที่ยว เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาสื่อและตัวแทนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น มาสคอต โลโก้ และของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย เป็นต้น ในด้านกายภาพมีการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลาย โดยนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษากิจกรรมด้านการฟื้นฟู การจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชน และศึกษาวิจัยความต้องการของชุมชน ดังภาพที่ 2 และ 3

ภาพที่ 2 การสำรวจทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลาย (ที่มา : Thongchai Thongmar)

ภาพที่ 3 การสำรวจพื้นที่ศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน คาเฟ่ชุมชน ร้านอร่อยคลองกระแซง (ร้านอาหารชุมชน) และสำรวจทัศนียภาพบริเวณบ้านเรือนในชุมชน (ที่มา : Thongchai Thongmar)

จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการของชุมชน เพื่อกำหนดภาพอนาคตตามบริบทของพื้นที่ชุมชน นำมาสร้างการออกแบบภาพอนาคตของพื้นที่ร่วมกับชุมชน และ

นักวิจัยได้นำแบบร่างจัดประชุมร่วมกับชุมชนในการออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่เชิงกายภาพที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

โดยมีเกณฑ์การประเมินการจัดการเชิงพื้นที่สู่การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ (แบบถ่วงน้ำหนัก) ใน 4 มิติ เพื่อจะนำมาใช้ในการประเมิน

จากการดำเนินการวิจัย ซึ่งสะท้อนผลการดำเนินงานสามารถนำมาประเมินตามเกณฑ์ที่พัฒนาขึ้น โดยมีการ

ประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสรุปผลคะแนนที่ชัดเจน ซึ่งเป็นคะแนนเฉลี่ยและคะแนนถ่วงน้ำหนักและตามสูตรการคำนวณ ดังตารางที่ 8 และ 9

ตารางที่ 8 ผลการประเมินคะแนนดิบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (คะแนนเต็ม 5) คะแนนเฉลี่ยและคะแนนถ่วงน้ำหนัก

มิติการประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3	น้ำหนัก (W)	คะแนนเฉลี่ย (S)	คะแนนถ่วง น้ำหนัก (W x S)
1. การมีส่วนร่วมของชุมชน	5	5	4	0.40	4.67	1.87
2. การออกแบบพื้นที่และกายภาพ	5	4	4	0.30	4.33	1.30
3. ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม	4	4	4	0.20	4.00	0.80
4. การบริหารจัดการและการบูรณาการ	4	5	4	0.10	4.33	0.43
รวม	18	18	16	1.00	-	4.40

ตารางที่ 9 ขั้นตอนการคำนวณ (calculation process example) แสดงการประยุกต์ใช้สูตรการคำนวณกับข้อมูลคะแนนดิบจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อคำนวณหาคะแนนรวมสุดท้าย

มิติการประเมิน (D_i)	คะแนนดิบ จากผู้ทรง คุณวุฒิ (S_{ijk})	การคำนวณ คะแนนเฉลี่ย	คะแนน เฉลี่ย ($\bar{S}D_i$)	ค่า น้ำหนัก (W_i)	การคำนวณคะแนน ถ่วงน้ำหนัก ($\bar{S}D_i \times W_i$)	คะแนน ถ่วง น้ำหนัก
1. การมีส่วนร่วมของชุมชน	5, 5, 4	$(5+5+4) / 3$	4.67	0.40	4.67×0.40	1.87
2. การออกแบบพื้นที่และกายภาพ	5, 4, 4	$(5+4+4) / 3$	4.33	0.30	4.33×0.30	1.30
3. ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม	4, 4, 4	$(4+4+4) / 3$	4.00	0.20	4.00×0.20	0.80
4. การบริหารจัดการและการบูรณาการ	4, 5, 4	$(4+5+4) / 3$	4.33	0.10	4.33×0.10	0.43
รวม	-	-	-	1.00	ผลรวมของคะแนน ถ่วงน้ำหนัก	4.40

จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนร่วมกับนักวิจัยและคนในชุมชนได้ร่วมกันสรุปภาพอนาคตด้วยการฉายภาพการฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์ลานหน้าวัดใหม่เน้นความกลมกลืนธรรมชาติด้วยพื้นที่บล็อกหญ้าลายเพชรและสวนแนวตั้งพืชผักสมุนไพร ปรับมุมมองทัศนียภาพเพื่อปิดบังเจดีย์อัฐิ จัดทำจุดขอพร (ภาพที่ 4) การดำเนินการคนในชุมชนช่วยกันระดมทุนโดยการบริจาคเงินมาปรับปรุงพื้นที่ นอกจากนี้ มีการฉายภาพอนาคต

การออกแบบการปรับปรุงภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณแท้งก์น้ำวัดพลับพลาชัย ด้วยการวาดภาพบนแท้งก์น้ำแต่ละด้านบอกเล่าเรื่องราวอันเป็นเอกลักษณ์ ที่ใต้ หันหน้าเข้าโบสถ์นำเสนอหนังใหญ่ ทิศตะวันออก ตึตศาลาพิพิธภัณฑน์หนังใหญ่ผสมผสานเรื่องราวชุมชน อาหาร ทิศเหนือ ริมถนนติดกำแพงวัด เชิญชวนนักท่องเที่ยวผ่านภาพหุ่นขี้ผึ้ง “เที่ยวเมืองเก่า เล่าเรื่องเมืองเพชร” และทิศตะวันตก ริมถนนวัดน้องโดนดินในชุดเซฟชนวนร่วมกิจกรรมสอนทำอาหารพื้นถิ่นดังภาพที่ 5 อีกทั้งได้ฉายภาพอนาคตการออกแบบบริเวณ

ศาลาหน้าวัด โครงการส่งเสริมธุรกิจชุมชนและการจัดการชุมชน ประกอบด้วย ลานแสดงนิทรรศการ ตลาดชุมชน กิจกรรมปั้นเครื่องปั้นดินเผา ที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และ

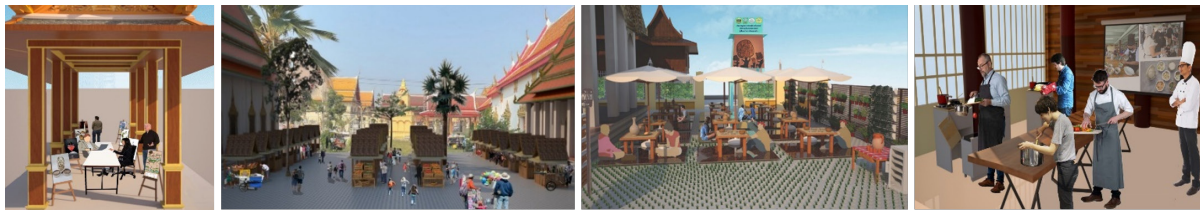
สร้างสรรค์ผลงาน กิจกรรมสอนทำอาหารพื้นถิ่น ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตและนำอาหารกลับไปได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 4 การออกแบบการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลาชัย (ที่มา : Thongchai Thongmar)

ภาพที่ 5 การออกแบบการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณแท้งก์น้ำวัดพลับพลาชัย (ที่มา : Thongchai Thongmar)

ภาพที่ 6 การออกแบบการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณศาลาหน้าวัดพลับพลาชัย (ที่มา : Thongchai Thongmar)

การออกแบบอาคารศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชน ตั้งอยู่บริเวณสะพานหัวช้าง ซึ่งตามภาพที่ 7 ได้ฉายภาพอนาคตภายในศูนย์ฯ จำหน่ายสินค้าและนวัตกรรมอาหาร เช่น จานครามิก เกลือ 3 รส และสินค้า OTOP เป็นต้น รวมถึงนิทรรศการประวัติศาสตร์ชุมชนและคอมพิวเตอร์ ให้นักท่องเที่ยวใช้ค้นหาข้อมูล และได้ฉายภาพอนาคต

การออกแบบคาเฟ่ชุมชนใกล้กับศูนย์ฯ ซึ่งจะมีการจำหน่ายเครื่องดื่มสูตรใหม่จากวัตถุดิบในจังหวัด พร้อมภาพวาดน้องโตนดบนหลังคาบ้านเล่าเรื่องชุมชน ถัดมาที่ร้านอร่อยคลองกระแซงให้บริการอาหารชุดดำรับสุขภาพ คู่กับป้ายหุมนาน สร้างจุดเด่นถ่ายภาพ นอกจากนี้ จะมีภาพวาดละครชาตรีบนผนังและหลังคาบ้าน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 7 ภาพอนาคตของอาคารศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน บริเวณสะพานหัวช้าง (ซ้าย) ด้านหน้าศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวฯ (กลาง) และภายในศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวฯ (ขวา) (ที่มา : Thongchai Thongmar)

ภาพที่ 8 ภาพอนาคตของคาเฟ่ชุมชน การวาดภาพลงบนหลังคา ร้านอ้อยคลองกระแซง (ร้านอาหารของชุมชน) การวาดภาพลงบนหลังคาบ้าน และการวาดภาพลงบนผนังบ้าน (ที่มา : Thongchai Thongmar)

นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยการฝึกปฏิบัติและสาธิต และร่วมมือกันปรับปรุงพื้นที่ตามแบบภาพอนาคตที่ทางนักวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน ดังนี้

1. ศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน มีแนวทางการออกแบบอาคารโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งทางชุมชนได้ร่วมกันจัดหาสถานที่ตั้ง พร้อมทั้งร่วมมือกันตกแต่งพื้นที่ภายในศูนย์ฯ

2. การปรับทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลายชัย สวนแนวตั้งปลูกพืชสวนครัวและสมุนไพรของจังหวัด นักวิจัย

ได้ร่วมกับชุมชนปรับภูมิทัศน์ลานวัดพลับพลายชัย ด้วยการออกแบบและสาธิตการทำสวนแนวตั้งปลูกพืชสวนครัวและสมุนไพรท้องถิ่น ดังภาพที่ 9 (ซ้าย)

3. การปรับภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลายชัยโดยใช้แนวคิดที่กลมกลืนกับธรรมชาติด้วยการปูพื้นด้วยบล็อกตัวหนอนปลูกหญ้าลาดสายเพชรทำมือนักวิจัยได้ฝึกปฏิบัติและสาธิตการทำบล็อกดังกล่าวให้ชุมชน ซึ่งได้ร่วมกันทดลองทำบล็อกและตั้งชื่อผลิตภัณฑ์ พร้อมทั้งเรียนรู้ส่วนผสมต่าง ๆ ที่ใช้ซีเมนต์จากเตาตาลซึ่งเป็นเศษวัสดุพื้นถิ่นเป็นส่วนประกอบหลัก ดังภาพที่ 9 (ขวา)

ภาพที่ 9 การปรับภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลายชัย ด้วยการทำสวนแนวตั้งปลูกพืชสวนครัวและสมุนไพรของจังหวัด (ซ้าย) และการปูพื้นด้วยบล็อกตัวหนอนปลูกหญ้า (ขวา) (ที่มา : Thongchai Thongmar)

4. การปรับภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณแก่งก้นน้ำวัดพลับพลายชัย การวาดภาพลงบนผนังของแก่งก้นน้ำโดยครูช่างในชุมชนได้สร้างสรรค์ภาพวาด ทิศใต้ เป็นภาพคนเข็ดหนึ่งใหญ่ 4 คน สืบทอดศิลปะของวัด ทิศตะวันออก เล่าเรื่องชุมชน อาหาร และผลิตภัณฑ์เกลือผ่านน่องโดนด

ทิศเหนือ วาดหุ่นมาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน พร้อมเชิญชวน “เที่ยวเมืองเก่า เล่าเรื่องเมืองเพชร” และทิศตะวันตก เป็นภาพน่องโดนดในชุดเซฟชวนนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมสอนทำอาหารพื้นถิ่น ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 การปรับภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณแก่งก้นน้ำวัดพลับพลายชัยด้านต่าง ๆ (ที่มา : Thongchai Thongmar)

5. การปรับปรุงภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลาชัย จัดทำจุดขอพรจากไม้ตาล เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่นักท่องเที่ยว โดยรายได้จากการจำหน่ายไม้ตาล

จะนำเข้ากองทุนบริหารจัดการชุมชน ซึ่งได้รับการเห็นชอบจากคนในชุมชน ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 การปรับปรุงภูมิทัศน์และทัศนียภาพบริเวณลานวัดพลับพลาชัย โดยเปลี่ยนเสาป้ายเป็นเสาไม้ตาลบริเวณป้ายพิพิธภัณฑสถานใหญ่วัดพลับพลาชัย และจัดทำจุดขอพรจากไม้ตาล (ที่มา : Thongchai Thongmar)

การดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ตามแบบภาพอนาคตที่นักวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน นักวิจัยได้สร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการชุมชน วิธีการวิเคราะห์การบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชน เรื่องต้นทุนโดยใช้การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ การคำนวณด้วยมืออย่างง่าย โดยใช้สถานการณ์จากโครงการ ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรกายภาพชุมชนโดยคนในชุมชนร่วมมือกันดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ตามแบบภาพอนาคตเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ให้ชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนในอนาคต ดังนี้ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis: CBA) สมมติฐาน ประเมินโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ลานวัดพลับพลาชัยในระยะเวลา 1 ปี แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 คำนวณต้นทุนรวม ได้แก่ (1) ต้นทุนทางตรง ค่าวัสดุปูพื้นบล็อกตัวหนอนและทำสวนแนวตั้ง 150,000 บาท ค่าสีและอุปกรณ์วาดภาพบนแท่งกั้นน้ำ 50,000 บาท รวมต้นทุนทางตรง = 200,000 บาท (2) ต้นทุนทางอ้อม (ค่าเสียโอกาส) แรงงานชุมชน 20 คน ร่วมทำกิจกรรม 5 วัน (วันละ 8 ชม.) สมมติค่าแรงขั้นต่ำวันละ 320 บาท ค่าเสียโอกาสแรงงาน = 20 คน x 5 วัน x 320 บาท/วัน = 32,000 บาท (3) ต้นทุนรวมของโครงการ = 200,000 + 32,000 = 232,000 บาท ขั้นตอนที่ 2 คำนวณผลประโยชน์รวม ได้แก่ (1) ผลประโยชน์ทางตรง รายได้จากการจำหน่ายไม้ตาล รายได้เข้ากองทุนบริหารจัดการชุมชน 80,000 บาท/ปี รายได้จากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 120,000 บาท/ปี รวมผลประโยชน์ทางตรง = 200,000 บาท (2) ผลประโยชน์ทางอ้อม (จากการประเมินค่าแบบสมมติ CVM) สมมตินักท่องเที่ยว 5,000 คน/

ปี มีความเต็มใจที่จะจ่าย (WTP) เพิ่มขึ้นเฉลี่ยคนละ 10 บาท เพื่อรักษาภูมิทัศน์ มูลค่าผลประโยชน์ทางอ้อม = 5,000 คน x 10 บาท/คน = 50,000 บาท (3) ผลประโยชน์รวมของโครงการ = 200,000 + 50,000 = 250,000 บาท ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ความคุ้มค่า ได้แก่ (1) มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value: NPV) $NPV = \text{ผลประโยชน์รวม} - \text{ต้นทุนรวม}$ $NPV = 250,000 - 232,000 = 18,000$ บาท (2) อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit-Cost Ratio: BCR) $BCR = \text{ผลประโยชน์รวม} / \text{ต้นทุนรวม}$ $BCR = 250,000 / 232,000 = 1.08$ สรุปได้ว่าจากมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) มีค่าเป็นบวก (18,000 บาท) และอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (BCR) มีค่ามากกว่า 1 (1.08) จึงสามารถสรุปได้ว่าการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนในโครงการนี้มีความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีมูลค่าสูงกว่าต้นทุนที่ลงไป

สรุปผลการวิจัยได้ว่า กิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรกายภาพชุมชนมุ่งเน้นการส่งเสริมอัตลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการของชุมชนเพื่อสร้างจุดเด่นใหม่ ๆ ที่จะกลายเป็นแลนด์มาร์กของชุมชนหรือจังหวัด มีการใช้ภาพวาดตามจุดต่าง ๆ และมาสคอต “น้องโตนด” เป็นสื่อหลักในการนำเสนอการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการสรุปผลการประเมิน ได้คะแนนรวมสุดท้าย 4.40 คะแนน ซึ่งเมื่อนำไปเทียบกับเกณฑ์การแปลผลพบว่าอยู่ในระดับ “ดีเยี่ยม” อันเป็นผลมาจากการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูงในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติที่โครงการให้ความสำคัญสูงสุด และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจากตารางที่ 8 และ 9 จะเห็นได้ว่า มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดถึง 4.67 คะแนน ซึ่งสะท้อนความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ในระดับสูง (คะแนน 5, 5, 4)

ถึงความสำเร็จในการดึงชุมชนเข้ามาเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา การที่ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่โดดเด่นที่สุดตามเจตนารมณ์ของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ คะแนนถ่วงน้ำหนักที่สูงถึง 1.87 คะแนนจากมิตินี้จึงเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งผลต่อคะแนนรวมในระดับดีเยี่ยม ตามมาด้วยมิติที่ 2 การออกแบบพื้นที่และกายภาพ และมิติที่ 4 การบริหารจัดการและการบูรณาการ ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.33 คะแนน แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่สอดคล้องกันระหว่างผลลัพธ์ทางกายภาพที่จับต้องได้กับกระบวนการบริหารจัดการเบื้องหลัง ในมิติการออกแบบ (คะแนน 5, 4, 4) มองเห็นถึงความสำเร็จในการสร้างสรรค์พื้นที่ที่สวยงาม มีอัตลักษณ์และตอบสนองการใช้งานที่หลากหลาย ขณะเดียวกันในมิติการบริหารจัดการ (คะแนน 4, 5, 4) ก็สะท้อนถึงความสามารถในการประสานงานและบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนได้อย่างลงตัว สำหรับมิติที่ 3 ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้คะแนนเฉลี่ย 4.00 คะแนน อยู่ในระดับ “ดี” อย่างมั่นคง สิ่งนี้อาจบ่งชี้ได้ว่ากลไกทางเศรษฐกิจและสังคมที่โครงการได้วางรากฐานไว้ เช่น กองทุนบริหารจัดการชุมชนและการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกนั้นทำให้เกิดธุรกิจชุมชน เป็นการสร้างฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพสูง แต่ผลลัพธ์ในเชิงเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอย่างเต็มรูปแบบอาจต้องใช้เวลาในการเติบโตในระยะยาวต่อไป

โดยสรุปคะแนนรวม 4.40 ไม่ได้เป็นเพียงตัวเลขที่บ่งชี้ถึงความสำเร็จ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสมดุลของการพัฒนาที่โครงการนี้สร้างขึ้น คือการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งเป็นฐานรากนำไปสู่การออกแบบทางกายภาพที่มีความหมายและสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน ภายใต้การบริหารจัดการแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้โครงการนี้สามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง ผลจากการดำเนินงานร่วมกันชุมชนได้จัดตั้งศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวฯ ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณลานวัดพลับพลาย และจัดทำจุดขอพรจากไม้ตาล ซึ่งรายได้จะนำเข้ากองทุนบริหารจัดการชุมชน นอกจากนี้ยังมีการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกเพื่อต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ใน 3 ชุมชนเป้าหมายของจังหวัดเพชรบุรี ภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ผลการประเมินโครงการที่ได้คะแนนรวมในระดับ “ดีเยี่ยม” (4.40 คะแนน) สามารถอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทางการจัดการได้ว่า ความสำเร็จของโครงการนี้มีรากฐานที่สำคัญมาจากการประยุกต์ใช้หลักการ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Abreu et al. (2024) สิ่งนี้เน้นย้ำถึงแนวคิดผลการศึกษาค้นคว้าด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจฐานราก และสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในระดับพื้นที่ จากการดำเนินการวิจัย ให้สถานะชุมชนเป็น “นักวิจัยร่วม” ได้ยกระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพจากการเป็นเพียงผู้รับฟังความคิดเห็นไปสู่การเป็นผู้ร่วมตัดสินใจและเป็นเจ้าของโครงการโดยสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคะแนนที่สูงที่สุดในมิติที่ 1 (4.67 คะแนน) และเป็นปัจจัยขับเคลื่อนความสำเร็จในมิติอื่น ๆ

ในมิติของการออกแบบพื้นที่และกายภาพ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนแนวคิด “การสร้างถิ่นที่ (placemaking)” ของ Project for Public Spaces (2007) อย่างชัดเจน โครงการไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการสร้างสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพ แต่เป็นการสร้าง “สถานที่” ที่มีความหมายและมีชีวิตชีวา โดยการนำอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น เรื่องราวหนังใหญ่ และสัญลักษณ์ “น้องโดนด” มาใช้ในการออกแบบ ควบคู่ไปกับการสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม สิ่งนี้เป็นการเปลี่ยนพื้นที่ว่างเปล่าให้กลายเป็นสถานที่ที่สร้างความผูกพันและประสบการณ์ร่วมกันของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของแนวคิด Placemaking ที่มุ่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความมีชีวิตชีวาของพื้นที่โดยคนในชุมชน และสอดคล้องกับแนวทางของ Llewelyn-Davies (2000) ที่เน้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีอัตลักษณ์ ในมุมมองทางการจัดการความสำเร็จนี้ยังสะท้อนถึงแนวคิด มุมมองเชิงทรัพยากร (Resource-Based View: RBV) ที่องค์กรหรือชุมชนสามารถสร้างความได้เปรียบที่ยั่งยืนโดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีคุณค่า หายาก และลอกเลียนแบบได้ยาก (Barney, 1991) ในกรณีนี้ ทรัพยากรดังกล่าวคือทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่สร้างสรรค์

นอกจากนี้ ผลลัพธ์เชิงบวกในมิติเศรษฐกิจและสังคม ยังสนับสนุนแนวคิด “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism)” ตามที่ Richards (2014) ได้นิยามไว้ โครงการได้สร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เช่น การทำอาหารพื้นถิ่น และการทำเวิร์กช็อปเซรามิก การจัดตั้ง “กองทุนบริหารจัดการชุมชน” และ “ศูนย์ให้บริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน” ยังถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของกิจการเพื่อสังคม ที่มุ่งสร้างผลลัพธ์ทางสังคมควบคู่ไปกับความยั่งยืนทางการเงิน (Dees, 1998) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหมุนเวียนกลับมาเพื่อพัฒนาชุมชนโดยตรงในรูปแบบธุรกิจชุมชนและการจัดการชุมชนเพื่อสร้างฐานรากของชุมชน

ความสำเร็จในการบริหารจัดการและการบูรณาการภาคีเครือข่าย (มิติที่ 4) สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักการจัดการทรัพยากรกายภาพ ที่ไม่ได้มองแค่ตัวอาคารสถานที่ แต่เป็นการประสานงานระหว่างสถานที่ ผู้คน และกระบวนการให้ทำงานสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ (Jensen, 2021) และยังเป็นภาพสะท้อนของทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการบริหารจัดการความสัมพันธ์ และสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ สถาบันการศึกษาและชุมชน เพื่อให้โครงการสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน (Freeman, 1984) ความร่วมมือที่เข้มแข็งนี้ได้สร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนา และทำให้โครงการสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่นและบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง

นอกจากนี้ ข้อค้นพบจากการวิจัยได้สะท้อนผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในการขับเคลื่อนเมืองสร้างสรรค์ของจังหวัดเพชรบุรี ผ่านการจัดตั้งหน่วยธุรกิจชุมชนฐานรากที่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อจัดตลาดชุมชนและนำเสนอจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบ (monitoring report) ของยูเนสโก (UNESCO) เมืองสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ในปี พ.ศ. 2569

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำแบบจำลองการจัดตั้งธุรกิจชุมชนและการบริหาร

จัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อขยายผลสู่ชุมชนอื่นอย่างต่อเนื่อง ผ่านการส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งหน่วยธุรกิจและพัฒนาฐานสร้างสรรค์ รวมทั้งต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้ ผลการดำเนินงานดังกล่าวควรนำไปใช้เป็นกรอบนโยบายหลักของจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสนับสนุนให้จังหวัดเพชรบุรีเป็นเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO ต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2 ควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรสำหรับโครงการพัฒนากายภาพพื้นที่สร้างสรรค์ในชุมชนเมืองเก่าอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมและการออกแบบร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของ ธุรกิจชุมชนและการจัดการชุมชน ร่วมกันพัฒนาพื้นที่สาธารณะ โครงสร้างพื้นฐานของเมืองเก่าให้เอื้อประโยชน์ ปลอดภัยและเข้าถึงได้สำหรับคนทุกกลุ่มวัย

2.2 ควรจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรกายภาพของชุมชนเมืองเก่าเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการพัฒนา และการบริหารจัดการพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ต่อคุณภาพชีวิตและความผูกพันของชุมชน ควบคู่กับการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีระดับการมีส่วนร่วมต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคในการอนุรักษ์อัตลักษณ์เมืองเก่า

3.2 ควรประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบ GIS หรือแพลตฟอร์มการมีส่วนร่วมออนไลน์มาสนับสนุนการศึกษาวิจัยและการบริหารจัดการพื้นที่ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้อยู่ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน เพื่อยกระดับจังหวัดเพชรบุรีสู่เมืองสร้างสรรค์ ซึ่งได้รับทุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ความสำเร็จนี้เกิดจากความกรุณาของคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนการสนับสนุนเชิงวิชาการและนโยบายจากผู้บริหารจังหวัดเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา รวมถึงความร่วมมืออย่างแท้จริงจากภาคีเครือข่ายประชาชน

ในย่านการท่องเที่ยวเป้าหมายทุกภาคส่วน ทั้งนี้ งานวิจัยดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมขับเคลื่อนจังหวัดเพชรบุรีสู่การเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก (UNESCO) ปี 2021 คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

References

- Abreu, L. A. D., Walkowski, M. D. C., Perinotto, A. R. C., & Fonseca, J. F. D. (2024). Community-based tourism and best practices with the sustainable development goals. **Administrative Sciences**, 14(2), Article 36. <https://doi.org/10.3390/admsci14020036>
- Adewunmi, Y. A., Nelson, M., Chigbu, U. E., Makashini-Masiba, L., Mwando, S., Mompoti, L., & Kahireke, U. (2023). A scoping review of community-based facilities management for public services through social enterprises in developing communities. **Facilities**, 41(13–14), 868–889. <https://doi.org/10.1108/F-07-2022-0100>
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. **Journal of Management**, 17(1), 99–120. <https://doi.org/10.1177/014920639101700108>
- Boone, H. N., Jr., & Boone, D. A. (2012). Analyzing Likert data. **Journal of Extension**, 50(2), Article 48. <https://doi.org/10.34068/joe.50.02.48>
- Cloke, P., & Jones, O. (2001). Dwelling, place, and landscape: An orchard in Somerset. **Environment and Planning A: Economy and Space**, 33(4), 649–666. <https://doi.org/10.1068/a3383>
- Dees, J. G. (1998). **The meaning of “social entrepreneurship”**. The Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership and the Stanford’s Graduate School of Business.
- Denzin, N. K. (2017). **The research act: A theoretical introduction to sociological methods**. Routledge.
- Dorosh, O., Dorosh, A., & Tarnopolskyi, A. (2023). Effective resources management in the territorial communities as the key to their development. **Land Management, Cadastre and Land Monitoring**, 2023(1), 12–21. <https://doi.org/10.31548/zemleustriy> 2023.01.01
- Duman, Ü., & Asilsoy, B. (2022). Developing an evidence-based framework of universal design in the context of sustainable urban planning in Northern Nicosia. **Sustainability**, 14(20), Article 13377. <https://doi.org/10.3390/su142013377>
- Evans, G. (2001). **Cultural planning: An urban renaissance?** Routledge.
- Falah, P. A., Sofianto fian, Saputra, A., Ramadhan, B. S., & Likwatan, P. (2024). Peran masyarakat lokal dalam pengelolaan sumber daya alam: Studi kasus pertanian berbasis komunitas. **Paradigma Mandiri: Jurnal Pengabdian Kepada Masyarakat**, 2(02), 94–107. <https://doi.org/10.37949/pm22173> [in Indonesian]
- Freeman, R. E. (1984). **Strategic management: A stakeholder approach**. Pitman.
- Gulbovaitė, E., Liorančaitė-Šukienė, A., Dabravalskytė-Radzevičė, J., & Radzevičius, M. (2026). Creative tourism in a peripheral rural destination: Latent experiential portfolios and early-stage development. **Tourism and Hospitality**, 7(4), Article 101. <https://doi.org/10.3390/tourhosp7040101>
- Jensen, P.A. (2021). Facilities management models, methods and tools. **Buildings**, 11(10), Article 490. <https://doi.org/10.3390/buildings11100490>
- Kelkar, N. P., & Spinelli, G. (2016). Building social capital through creative placemaking. **Strategic Design Research Journal**, 9(2), 54–66. <https://doi.org/10.4013/sdrj.2016.92.01>
- Kidjawan, N. (2018). Design thinking process: New perspective Thai healthcare system (กระบวนการคิดเชิงออกแบบ : มุมมองใหม่ของระบบสุขภาพไทย). **Thai Journal of Nursing Council**, 33(1), 5–14.
- Kim, M. J., Cho, M. E., & Chae, H. H. (2014). A smart community for placemaking in housing complexes. **Journal of Asian Architecture and Building Engineering**, 13(3), 539–546. <https://doi.org/10.3130/jaabe.13.539>
- Llewelyn-Davies. (2000). **Urban design compendium**. English Partnerships and The Housing Corporation.

- Macmillan, T. T. (1971, May 3–5). **The Delphi technique** [Paper presentation]. Annual Meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development, Monterey, California, United States.
- National Strategy B.E. 2561-2580. (2018, October 13). **Royal Thai Government Gazette**. No. 135 Section 82 A. pp. 1–74.
- Normoyle, C., & Christian, C. (2016). A catalyst for change: Understanding characteristics of citizen-driven placemaking endeavors across diverse communities. **Design Principles and Practices: An International Journal**, 10(1), 41–58. <https://doi.org/10.18848/1833-1874/CGP/v10i01/41-58>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). **The twelfth national economic and social development plan B.E. 2560-2564 (2017-2021) (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564)**. Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister.
- Oksanen, K., & Ståhle, P. (2013). Physical environment as a source for innovation: Investigating the attributes of innovative space. **Journal of Knowledge Management**, 17(6), 815–827. <https://doi.org/10.1108/JKM-04-2013-0136>
- Phetchaburi Provincial Office. (2018). **Phetchaburi provincial development plan B.E. 2561-2565 (2018-2022) (revised edition) (แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน))**. Strategy and Information for Provincial Development Division, Phetchaburi Provincial Office.
- Project for Public Spaces. (2007). **What is placemaking**. <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>
- Rapoport, A. (1990). **The meaning of the built environment: A nonverbal communication approach**. The University of Arizona Press.
- Richards, G. (2014). Creativity and tourism in the city. **Current Issues in Tourism**, 17(2), 119–144. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.783794>
- Rosenqvist, T., Goddard, G., Nugent, J., Brown, N., Lemos, E., Ximenes, E., & Santos, A. (2022). Community-based water resource management: Pathway to rural water security in Timor-Leste? In M. J. Currell & B. G. Katz (Eds.), **Threats to springs in a changing world: Science and policies for protection** (pp. 155–170). John Wiley & Sons.
- Sawangchaeng, S., & Chaowarat, P. (2019). Placemaking for development of the bike and walk friendly community (การพัฒนาชุมชนให้เป็นมิตรต่อการเดินและใช้จักรยานโดยการสร้างพื้นที่). **Built Environment Inquiry Journal**, 18(3), 37–49. <https://doi.org/10.14456/bei.2019.14>
- Song, S., Yang, Q., & Zou, T. (2026). Sustainable evaluation framework for urban creative space: Exploring a better way for urban development. **Sustainability**, 18(6), Article 3083. <https://doi.org/10.3390/su18063083>
- Srisa-ard, B. (2011). **Introduction to research (การวิจัยเบื้องต้น)** (9th ed.). Suweeriyasan.
- Steinfeld, E., & Maisel, J. L. (2012). **Universal design: Creating inclusive environments**. John Wiley & Sons.
- Tantoh, H. B., & Simatele, D. (2017). Community-based water resource management in North-west Cameroon: The role of potable water supply in community development. **South African Geographical Journal**, 99(2), 166–183. <https://doi.org/10.1080/03736245.2016.1208589>
- UNESCO. (2021). **Cities, culture, creativity: Leveraging culture and creativity for sustainable urban development and inclusive growth**. <https://doi.org/10.58337/IIRA3223>
- Yee, J., Akama, Y., Teerapong, K., & Petrella, V. (2020). **Creative and cultural districts in Thailand**. British Council.
- Yiu, C. Y., & Yau, Y. (2006). An ecological framework for the strategic positioning of a shopping mall. **Journal of Retail & Leisure Property**, 5(4), 270–280. <https://doi.org/10.1057/palgrave.rlp.5100037>